

İSTANBUL'UN GELECEĞİNDE DİJİTAL YURTTAŞLIK

Burcu Özdemir*

* Dr., İBB Akıllı Şehir Müdürü, İTÜ Bilişim Uygulamaları Anabilim Dalı Öğretim Görevlisi

Dijital kimlik üzerine yapılan tanımlar, “dijital vatandaşlık” ya da “dijital yurttaşlık bilgisi” kavramında birçok soruyu da beraberinde getirdi. Bu sorulara geçmeden vatandaşlık (citizenship) ve yurttaşlık bilgisi (civics) kavramları arasındaki farkı vurgulamakta fayda var. Çünkü önüne gelen “dijital” kelimesi, kavramların anlamında bir farklılığa yol açmıyor.

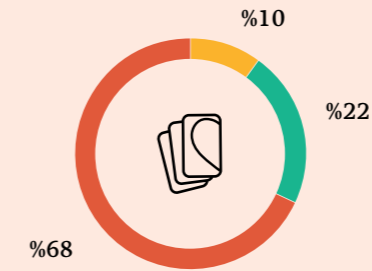
Vatandaşlık bir bireyin, belirli bir ulusun ya da ülkenin üyesi olarak sahip olduğu bireysel hak ve özgürlükleri kapsarken, yurttaşlık bilgisi ise vatandaşlık kavramının tamamlayıcısı olarak daha büyük grup olan toplumun eylem ve aksiyonlarının temsilcisidir. Dolayısıyla, yurttaşlık bilgisi kavramı bir ülkede vatandaşlarının, yaşayanlarının, ziyaretçilerinin uymaları ve uygulamaları beklenen kuralları, sorumlulukları ve hakları kapsıyor.¹

Fiziksel dünyada tanımı ve farkı görece kolay yapılan vatandaşlık ve yurttaşlık bilgisi kavramını, dijital dünyada nasıl yorumlayacağımız ise zor bir soru. Çünkü dijital dünyada düzenlemeler, kurallar, yönetmelikler ve yasaların nasıl oluşturulacağı da bugün net değil. Hatta coğrafi sınırların dijital ekosistemde ortadan kalkmasıyla, “nettaşlık” (netizen) kavramı da öne sürüldü.² Bireyin, yurttaşı olduğu toplumdaki bakış açılarını benimsediği varsayımıyla konuya dijital birey üzerinden bakmak daha kolay olacak.

İstanbulkart 10.754.596

Ücretsiz	1.026.092	818.665	Nadir Kullanıcılar
		207.427	Sık Kullanıcılar
İndirimli	2.360.046	1.545.043	Toplu Taşıma Mesafeliler
		332.056	Otobüse Binmeden Asla'cılar
		251.127	Metroyla Gidelim'ciler
		231.820	Gezginler
Tam	7.368.458	4.851.010	Gün İçi İşlerini Halledenler
		1.036.949	Rutin Kullanıcılar
		951.621	Adalar'dan Gelenler
		528.878	Toplu Ulaşım Dışı Harcamalar

İstanbulkart Segmentasyon Dağılım Oranları

Herhangi bir ontolojinin dijital dünyada var olması, dijital olarak nitelendirilmesi için yeterli. Bireysel anlamda, dijital dünyada sahip olduğumuz ontolojiler toplamı ve eylemlerimiz bir yanda dijital kimliğimizi oluştururken bir yandan da dijitalleşme seviyemizi belirler. Günlük yaşantımızda dijital ortamların payı ne kadar? Eskiden fiziki dünyada gerçekleştirdiğimiz eylemlerimizin ne kadarı dijital dünyaya kaydı? Bu sorular, bireysel anlamda ne kadar dijitalleştiğimizi de ortaya koyacaktır. Kentlerin dijitalleşme seviyelerine bakılırken sahip olduğu dijital bağlı cihaz sayısı önemli bir indeks girdisi. Bireyin dijitalleşme seviyesi için de dijital dünyada sahip olduğu kişisel hesaplar bir gösterge olabilir. Burada finansal hesaplarımızdan, üye olunan sosyal medya platformları gibi çok farklı dijital platform üyeliği göz önüne alınabilir. Tüm bunlar da aslında sahip olduğumuz –yukarıda sözü geçen– ontolojiler toplamıdır.

Peki, bireysel dijitalleşmemiz ne zaman dijital yurttaşlık kavramına erişecek? Öncelikle, bireyin gerçek kişi olarak doğrulandığı dijital kimlik yapısının oluşması gerekecek. Bir diğer önemli unsur ise hizmetlerin dijital dünya üzerinden yurttaşa sunulmasıyla alakalı. Bu bakış açısı ile şehrin ve sakininin dijitalleşmesini incelersek İstanbul ve rileri üzerinden örnekler sunabiliriz.

İstanbul Dijitalleşirken Mevcut Durum

Örneğin, 50'ye yakın rastgele seçilmiş dijital belediye hizmetinin, rastgele seçilmiş 1 haftalık kullanıcı sayısı 35 milyona ulaşmakta. Yaklaşık olarak 16 milyon nüfusa sahip İstanbul'da, belediye hizmetlerinden dijital olarak faydalananların oranı günlük nüfusun yüzde 31'ine varıyor. Elbette özel sektör de dâhil olmak üzere verilen tüm dijital hizmetlere erişimin tekilleşmiş dijital ID üzerinden erişimine bakılırsa net rakamlara ulaşılacaktır. Aslında bu noktada çok önemli bir kavram gündeme geliyor: Şehrin dijital uçurum seviyesi. Çünkü kamu yönetiminin önemli prensiplerinden biri, verilen hizmetlerde kapsayıcı olmaktır. Dolayısıyla karşımıza çıkan bir diğer kavram da dijital kapsayıcılık. Dijital dünyanın dezavantajlı profili, bazen yoksulluktan bazense yoksunluktan dijital hizmetlere erişememekte. Yoksunluktan kasıt; gerekli olan yetkinlikler. Bugün en çok duyduğumuz kavramlardan biri olan dijital okuryazarlık buna en güzel örnektir.

2021 yılında tamamlanan İBB İstanbul Dijital Uçurum çalışmasındaki çıktılara göre 3 farklı dijital uçurum grubuyla karşılaşıyoruz. Anket katılımcılarının yüzde 37'si dijital okuryazarlık seviyesi "yüksek", yüzde 46'sı "orta" ve yüzde 17'lik kısmı ise "düşük" olarak belirlenmiştir. Dijital okuryazarlık seviyesi düşük olan katılımcıların profiline bakıldığında, yüzde 59'u kadın, yüzde 86'sının en son bitirdiği okul lise altı, yüzde 87'si gelir getirici bir işte çalışmamakta ve yüzde 50'sinin aylık hane halkı geliri Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından belirlenen 2021 yılı asgari ücret (2825 lira) ve bu değer altında kalmaktadır. Görüldüğü üzere dijital yurttaşlık kavramının kapsayıcılık düzeyi de önemli bir gündem olarak karşımıza çıkıyor. Dolayısıyla, her alanda dijitalleşme süreçlerinin hızla yaşandığı günümüzde; özellikle kamu yönetiminde yer alan yerel ve merkezi iradelerin hizmetlerinde, dijital kapsayıcılığı artırma amaçlı atacağı adımları planlaması gerekiyor.

Muhtemelen gelecek yıllarda, kentin altyapı yükümlülüklerinin içine, dijital altyapı da eklenecek. Çünkü günümüzde enerji, yol, su, gaz, kanalizasyon gibi kentsel temel ihtiyaçların içinde internete erişim de önemli bir ihtiyaç artık. Dijital kapsayıcılık sadece kentin sakini için değil, yerel ve merkezi idareler için de çok önemli. Şehrin ve yaşayanının dijitalleşme seviyesi kenti entegre yönetebilmek, planlama ve yatırımlara girdi sağlayacak; içgörü ve öngörü yaratan, nitelikli verilerin oluşmasında kilit rol oynuyor.

Örneğin, İstanbul'da yurttaşın kullandığı dijital altyapıya sahip belediye hizmetlerinden (ulaşım kartı, iletişime geçtiği ALO153, sosyal, kültürel ve spor hizmetleri vb.) günlük ortalama 25 milyon yurttaş etkileşim verisi tek bir kaynaktan toplanıyor. Mevcut durumun entegre bir şekilde değerlendirilmesi için anonim olarak tekilleştirilen veriler, şehirde yaşayan yurttaş gruplarının eğilim ve ihtiyaçlarına uygun hizmetler sunmakta ve yurttaşın günlük hayatını kolaylaştıracak hizmetlere yönlendirilmesinde önemli bir girdi sağlıyor. İstanbulkart verileri üzerinden segment analizi yapıldığında, hangi yurttaş grubunun, toplu taşımada hangi ulaşım aracını ne sıklıkla, hangi saatte tercih ettikleri, eğilimlerinin konum bazlı dağılımı gibi birçok önemli girdiye ulaşıyor.³ Bu analizler sayesinde, toplu ulaşım türleri arasındaki 3 entegrasyonun (hatların entegrasyonu, biletin entegrasyonu ve tarifelerin entegrasyonu) daha etkin planlanması ve işletilmesi sağlanıyor.

Diğer yandan da bir araya gelinen dijital kamusal alanların oluşması da dijital yurttaşlık kavramını beslemekte. Dijital kamusal alan olarak kullanımı, yurttaşın hak ve özgürlüklerini daha kolay dile getirebilmesi, daha çok kişiye duyurması açısından oldukça önemli. Toplumun eylem ve aksiyonları dijital dünyada birçok forum ve sosyal medyada yerini almış, kamuoyu oluşmuş durumda.

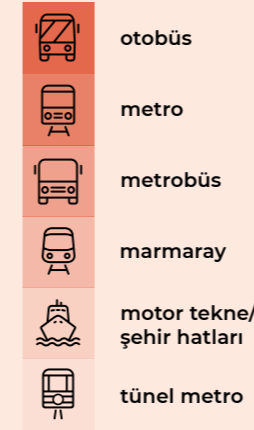
İstanbul'da katılımcı demokrasinin önemi ve değerine inanan bir yönetim anlayışı sayesinde, dijital yurttaşlığın gelecek zamanda daha çok konuşulacağı ve bu kavramın netleşeceği aşikârdır. Çünkü İstanbul hâlihazırda yurttaşının dijitalleşmesinde önemli bir adım olan dijital hizmet ve altyapıyı fiziksel dünya ile paralel bir şekilde geliştirmek için gerekli birçok adım atıyor, "Söz Senin" ve "İstanbul Senin" yazılım uygulamalarıyla birlikte yereldeki yurttaşına dijital kamusal mekânlar da oluşturuyor.

Notlar

- 1 Davis, C. (2021). Digital Civics and Citizenship: An Applied Approach. Rowman & Littlefield.
- 2 "Netizen, bir ağ ve dünya vatandaşı olarak ağın ve ağın eylemlerinin gelişimine etkin bir şekilde katkıda bulunan internet kullanıcılarına verilen tanımdır." Michael Hauben, "Common Sense: The Net and Netizens", Part I/III, alt.culture.usenet, July 6, 1993.
- 3 Metne eşlik eden veri görselleştirmeler için temel alınan, İBB Bilgi İşlem Daire Başkanlığının İstanbul Trafik Mükemmeliyeti Projesi kapsamında hazırladığı İstanbul Kart Davranış Segmentasyonu çalışması yapılmıştır. Veri kaynağı olarak İBB iştiraki BELBİM kayıtları esas alınmıştır. Temmuz- Eylül 2021 tarihleri arasında en az 1 kere işlem yapılmış olan toplam 10.754.596 İstanbul Kart bilgisi çalışmaya dahil edilip yapılan işlem bazında segmentasyon çalışması yapılmıştır.

	Tam · Segment 1	Tam · Segment 2	Tam · Segment 3	Tam · Segment 4
	Sık Kullanıcılar	Adalar'dan Gelenler	Gün İçi İşlerini Halledenler	Toplu Ulaşım Dışı Harcamalar
	4,8 Milyon	950 Bin	4,8 Milyon	528 Bin
Ortalama Yaş	39	36,1	38,2	39,1
Erkek	%42	%18	%20	24%
Kadın	%18	%16	%17	17%
Toplam Kart Basım Adedi	116	30	11	1
Kart Basılan Gün Adedi	47	10	6	1
En Son Kaç Gün Önce Kart Bastı	34	55	58	77
Günlük Ortalama Kart Basım Adedi	2	3,2	1,7	1

Araç Tiplerine Göre Seyahat Yüzdeleri

Zaman Dilimlerine Göre Seyahat Yüzdeleri

